

РЕФОРМИТЕ В ОБРАЗОВАНИЕТО – ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Интервю с Габриела Миткова, началник на Регионалното управление
на образованието – Силистра

Галя Младенова

Национално издателство „Аз-буки“

– Г-жо Миткова, кое е най-голямото предизвикателство за Вашия екип във връзка с преобразуването на регионалните инспекторати в регионални управления на образованието?

– Най-големите предизвикателства за нас идват от едновременните и многопосочни промени в нормативната уредба за предучилищното и училищното образование, а не от промяната на нашето име. Бих казала, че задачите ни не се промениха съществено след 1 август 2016 г. Новото ни име отразява действителност, която вече отдавна съществуваше – факта, че организираме и координираме много широк кръг от дейности и никога функциите ни не са се изчерпвали само с инспектиране.

Нашата институция се занимава с планиране, организиране, координиране и оценка на изпълнението, които са елементи на управлението. Разликата между контрол и инспектиране ще бъде по-ясна, когато бъде конституиран и заработи Националният инспекторат и видим повече материали от съдържанието на инспекциите. От това, което досега сме виждали от новия правилник за устройство и функции на РУО, също не забелязваме значима промяна на дейността ни, а актуализиране и прецизиране на някои постановки.

Нашето предизвикателство е да се справяме с повече задачи и отговорности, без да се променя броят на хората, с които работим. Поривът за децентрализиране не доведе до намаляване на нашите задачи. Регионалните

управления на образованието продължават да бъдат удобната междинна институция, от която всички искат всичко и го искат веднага. Както МОН, така и гражданите най-много искат администрацията да бъде бърза, и са прави в тази претенция. Съчетаването на скорост със спокойствие и качество е нашето предизвикателство.

– Вече започна подготовката за предстоящия прием след завършено основно образование, която ще бъде по новите правила. Как ще се организира приемът, при положение че тази година едновременно ще завършат два випуска – VII и VIII клас.

– Едновременното завършване на основно образование и единният преход към средно образование са една от любимите ми и най-съществени промени в училищното образование. Премахната е една аномалия, която разделяше единната логика на образователната система и пораждаше много проблеми и обърквания.

Държавният план-прием в нашата област тази година ще обхване 1468 ученици – 900 седмокласници в първия единен прием след VII клас по новия закон и 568 осмокласници в последния прием след VIII клас. Досега в приема след VII клас са участвали не повече от 38 % от седмокласниците, а сега ще организираме прием за почти три пъти повече ученици. За нас това ще означава по-интензивна работа на комисиите, работещи по приема.

Промяната засяга приемащите училища по различен начин. В нашата област се образуват три почти поравно разпределени групи училища според ефекта на новия прием. Пет професионални гимназии ще приемат за първи път ученици след VII клас и за тях приемът тази година се удвоява. Те в най-голяма степен ще усетят увеличаване на броя на учениците си. Не можем да прогнозираме дали ще възникнат нови работни места, или в тези училища ще се компенсира недостиг на часове и опасност от съкращения, които и без това са съществували.

Във втората група са седемте ни средни училища, за които привидно изглежда, че нищо не се променя. Новото е, че техните ученици също ще трябва да кандидатстват и да участват в централизираното класиране, за да останат в същото училище в приема след VII клас. Това няма да става по подразбиране или с класиране на място. Необходимо е добро разясняване на родителите и на учениците.

Третата група училищата са тези, които традиционно са правели прием след VII клас – някои само след VII, а други след VII и в малка степен и след VIII клас. В тази група са двете профилирани гимназии в Силистра, две предпочитани професионални гимназии в Силистра. Тези училища няма да получат увеличение на учениците си, но също както и училищата от втората група са поставени в нова конкурентна среда на едновременен избор на всички седмокласници, а не само на по-активната и мотивирана част от тях. Как ще реагират учениците на едновременното предлагане, е неизвестно за всички. Особена заплаха за тази група училища е, че пълното разпреде-

ние на учениците от VII клас според бала им по паралелките до запълване на свободните места може да доведе до влизане на ученици с нисък бал и ниска мотивация в паралелки, предназначени за друга целева група. Такова „всеядно“ пълнене на паралелки, само защото съществуват, ще ошети непопулярните професии.

Поради това както застрашените професии, така и най-желаните специалности нямат интерес от раздуване на приема и от прекалено много налични места, за които да няма конкуренция и подбор по успех, а запълване наред до изчерпването им.

Другият непредсказуем фактор е дали учениците, завършили VII клас, и техните семейства са толкова готови за напускане на родното място, колкото са били след VIII клас. Възможно е учениците да избират в по-голяма степен образователните възможности по местоживеене и да има по-малък прилив на ученици към областния град или прилив на ученици от други области, тъй като учениците са още малки. Но може и да не се потвърди тази хипотеза.

Организирането за този прием вече започна с разяснителните ни дейности и с анализа на постъпилите предложения на училищата за профилите и специалностите от професии. Приемът определя бъдещето на училището и е разбираемо, че училищата влагат много разум и емоции. Ролята на РУО обаче е да се опре изцяло на разума и да балансира интересите на всички, а не само на отделни училища. В същото време, трябва да зачетем и интересите и потребностите и на учениците и техните семейства, на второ място, и на работодателите, на трето място. Нито един от тези три вида интереси няма надмошние над останалите. Интересите на училищата, на учениците и на работодателите са еднакво легитимни и разбираеми. Търсим пресечната точка между тях и в крайното обобщено предложение да не се загърбва напълно нито един от тези интереси.

След утвърждаване на държавния план-прием и с приближаването на изпитите ще акцентираме повече върху новостите в балообразуването и процедурите по самото кандидатстване.

– Включва ли се бизнесът като партньор на училищата в процеса на формиране на план-приема? Как се опитвате да подкрепяте такива връзки, предвид нелеката икономическа ситуация в района?

– В последните няколко години се потвърди тенденцията, че от планирането на приема остро се интересуват работодатели в сфери, в които има хроничен недостиг на работна ръка, като строителството и машиностроенето. По-малко се включват тези, които имат достатъчно специалисти или не разчитат на формалното образование за обучаването на своите работници и служители.

Приемът дълго се планира, дълго се осъществява и след това дълго се анализира. Така че на практика, почти през цялата година бизнесът е въввлечен в образователните теми по различни начини в тези три етапа.

Взаимодействието с местния бизнес е по различни начини. В последно време акцентирам върху предоставянето на богата аналитична информация и данни. Вода се от разбирането, че работодателите и лидерите на работодателските организации умеят да четат данни и искат да си създадат добра собствена ориентация и убеденост и в същото време не са склонни да губят много часове от натоварения си ден, за да участват в разтегливи съвещания, а да се заемат с този въпрос, когато имат време. Още през декември 2015 г. им предоставих анализ на мрежата от професионалното образование с множество данни за тенденциите от години назад, за да стъпваме на данни и на официалните заключения на институцията, а не на ширещи се митове. След това за втора година им предоставих анализ на изпълнение на държавния план-прием за тази учебна година, където подробно е обяснено какво стана с приема, който съвместно решихме в Комисията по заетостта, и защо се е стигнало до закриване на паралелки.

За планиране на първия прием в новите условия бяха поканени на работна среща за представяне на новите моменти и началните примерни разчети за новия прием. В допълнение, на работодателските организации с мое писмо е изяснено в кои моменти и каква е ролята им в процеса на анализ и планиране. На сайта на РУО сложихме съобщение, че работодатели могат да правят заявки за обучение по специалности от професии. Някои заявки постъпиха по този канал. Други становища и заявки бяха направени чрез заинтересованите училища.

На срещите си с директорите акцентирах и върху това, че те трябва да са активна страна и да търсят контакт с бизнеса, пресечни точки на взаимния интерес и подкрепа още преди да стигнат окончателните им предложения в РУО и преди да започне съгласувателният процес. Да се разгарят спорове в Комисията по заетостта, е вече на опасно късен етап и натискът на високия градус на спора и малкото време могат да са лоши съветници за крайните ни решения. Училищата преди всичко, а не началникът на РУО, трябва да убеждават работодателите в своята полезност. Считаю, че началникът трябва да мотивира цялостната конфигурация на предложението за държавния план-прием и ще бъде значително улеснен, ако някои по-конкретни битки са вече водени и спечелени.

Нова възможност за постоянен контакт с бизнеса е участието на представители на работодателите в обществените съвети на училищата, предлагащи професионално образование. Тези представители ще могат задълбочено да познават даденото училище и да влияят върху неговите решения в тяхната взаимосвързаност. Очакваме тези представители на бизнеса също така да са защитници и посланици на училището, което ще наричат „своє“, тъй като са в общественния съвет.

– Има ли желание за разкриване на паралелки с дуално обучение в областта и в какви специалности?

– Желание и интерес има, но няма възможности с такъв размах, както в по-добре индустриализираните краища на страната. Все още не можем да намерим срещата между нуждите на работодателите и желанията на ученици-

те. Производители, които се нуждаят от работници още сега, а не след 5 – 6 години, не са атрактивни и към тези професии не могат да бъдат привлечени ученици в която и да е форма на обучение. Друг проблем е, че в нашата област няма големи производители, които да имат капацитет да бъдат партньори в дуалното обучение, да могат да поглъщат много работна ръка и да показват стабилност за десетилетие напред.

– Очаквате ли по-ранното завършване на основно образование да доведе до промени в образователната мрежа за в бъдеще?

– Споменах, че любимата ми промяна е единното завършване на основно образование, но това да става именно след VII клас, не е от любимите ми реформи. Загубата на осмите класове е проблем за основните училища, които са най-голямата група училища. Разбира се, както във всеки процес, последиците не са еднакви за всички.

Две от трите основни училища в Силистра не са имали осми класове от незапомнени времена, тъй като всичките им ученици са били приемани досега след VII клас. В третото основно училище е имало по една паралелка в някои учебни години. За тези училища, на практика, нищо не се променя. Те отдавна са били по тази нова структура на образованието с тази разлика, че парадоксално от години не бяха издавали свидетелства за завършено основно образование.

Едно от големите ни основни училища (в гр. Дулово) досега е било на две смени и загубата на VIII клас няма да го хвърли в криза, тъй като ще остане с 500 ученици, но ще се приближи към изпълняване на нормативните изисквания да се върви към премахване на двусменното обучение.

Извън тези четири големи основни училища останалите безспорно ще усетят загубата на осмите си класове и нищо не може да смекчи този удар. Считаю, че най-критично ще бъде положението за училищата с около и под 100 ученици. Те са били в критично състояние и досега и ще намалееят още по брой ученици. При нас се очертават 8 критични основни училища от този вид и те представляват 1/3 от основните училища. От тези критични училища едно е защитено, а друго е специално (СПИ в с. Варненци). Малкият брой ученици означава паралелки много под минимума, слети класове на места. В допълнение на това, когато броят на паралелките в прогимназиален етап е три, а не четири, те няма да могат да бъдат сливани две по две. Една от паралелките ще трябва да остане като самостоятелна с много малък брой ученици.

Проблемът за тези училища произтича от това, че от една страна, нормативната уредба не е предвиждана за толкова малък брой ученици и те не могат да изпълнят точно почти никое нормативно изискване. От друга страна, самата нормативна уредба не определя т.нар. „санитарен минимум“ за училище и не казва при какъв минимален брой може да съществува една образовател-

на институция. Липсата на такава нормативно установена долна граница на брой ученици за училище дава извинение на общините да не пристъпват към трудни и непопулярни решения. Само дофинансирането, доколкото го има, не решава всички проблеми на училището и продължава да го държи само на нивото на оцеляването, а не на развитието.

В нашата област тези идентифицирани като критични училища са в четири общини. В останалите три общини също има училища с брой ученици около или малко над 100, но не и много под 100 ученици. Така че с този проблем ще се сблъскат всички общини, но не еднакво тежко и еднакво скоро. Прогнозираме закриването на поне три такива критични училища, но не можем да кажем дали общините ще направят тази стъпка навсякъде още тази година. Много пречи на образованието хоризонтът на мислене на общините от избори до избори.

– Според ЗПУО професионалните гимназии, които бяха към Министерството на земеделието и храните, преминаха към общините. Кои са тези училища и как им се отразява промяната?

– Като земеделски край, при нас има три земеделски гимназии – в Силистра, с. Ситово и с. Средище. Те не са големи, но устойчиво съществуват и обслужват потребността на различни групи ученици, без да си пречат съществено. И трите гимназии привличат и ученици извън областта с предлагането на общежитие, хранене, превоз до родните места. От тези три училища първа Професионалната гимназия по селско стопанство в с. Ситово стана общинска още преди влизане в сила на Закона за предучилищното и училищното образование. Този преход бе пример за останалите две, че няма да се случи нищо драматично и няма да се ошетят интересите на училището. Професионалната земеделска гимназия „Добруджа“ в Силистра и Професионалната гимназия по механизация на селското стопанство „Н. Й. Вапцаров“ в с. Средище станаха общински след 1 август 2016 г. Неизбежни бяха притесненията на учителите и на директорите, но можем да кажем, че това преобразуване се случи и дори тези училища можаха навреме да подготвят проектите по програмата „Региони в растеж“ вече като общински училища, а не като държавни.

– Има ли вече в областта кандидати за иновативни училища или за разкриване на иновативни паралелки? А за обединени училища?

– Има училища, които проявяват интерес към статута на иновативно училище, но нямаме информация да подготвят своята кандидатура точно за тази година. Промените в образователната система са много и всички имат нужда да видят целия брой държавни образователни стандарти обнародвани и заработили в система и във взаимна връзка и тогава да преценят какво би им дал статутът на иновативно училище.

Според мен основният проблем в този процес ще бъде открояването дали всичко, което се твърди, че е иновативно, е действително такава и на второ

място – дали е добре аргументирано защо предлаганите неща не могат да се въведат в училището без този статут и правата, които дава. В крайна сметка, нищо не пречи на всяко училище да подобрява образованието и управлението.

Отделен е въпросът за напълно новия вид училище в общата класификация – обединеното училище (I – X клас). За разлика от иновативното училище възникването на обединено училище съществено ще промени заварени позиции на останалите училища. Не мога да дам нито един пример на регионално ниво, при който може да възникне обединено училище, без то да попречи на никого. Точно обратното – в повечето случаи ще има не само общинско, но и областно въздействие. Поради това всеки случай на преобразуване на училище в обединено ще трябва да се обмисли от гледна точка на баланса между предимствата и щетите, които ще нанесе.

В нашата област към този момент вече е внесено предложението на община Силистра за промяна чрез преобразуване на вида на Основно училище „Свети Климент Охридски“ в с. Професор Иширково със 146 ученици в дневна форма от I до VIII клас към момента. Регионалното управление на образованието даде положително становище, като отчете, че негативното въздействие върху училищата в Силистра ще бъде по-малко от ползите за учениците от с. Професор Иширково и околните села, от които пътуват ученици. Досега притокът на учениците от с. Професор Иширково е бил разсеян на малки групи към различни училища в Силистра и поради това няма силен ясно изразен отрицателен ефект върху едно училище. Заstraшени специалности и училища имат своите проблеми дълго преди това евентуално преобразуване.

Надявам се, че комисията в Министерството на образованието и науката ще приеме аргументите на община Силистра и на РУО и ще се извърши преобразуването в ускорени срокове. Намерението на училището и общината е да поискат участие в държавния план-прием още за предстоящата 2017 – 2018 г. и да не се допуска нулева година още при старта на първото в областта обединено училище.

За мое удовлетворение това бъдещо обединено училище се ориентира към професионално образование. При евентуално предлагане на профилирано образование становището на РУО вече няма да бъде така подкрепящо.

С това преобразуване се изчерпва потенциалът в община Силистра и визията на общинското ръководство е, че няма други училища, които да са подходящи за такава промяна на вида.

Към момента нямаме още индикации от други общини, които да планират такава преобразуване с цел участие в държавния план-прием тази година.

Приветствам виждането на Министерството на образованието и науката да определи критерии за промяна на вида на училище и съжалявам, че тези критерии не са нормативно закрепени. Въпреки това те насочват към сериозно обмисляне на възможността и бъдещото стабилно съществуване на паралелки

в първия гимназиален етап, отражението върху професионалното образование, продължаването на образованието във втори гимназиален етап.

– Има ли необходимост от оптимизация на училищната мрежа в областта?

– Критиците на образованието обикновено са разположени в двете крайности – от една страна, защо училищата не се окрупняват, а от друга – защо няма протекционистична политика към малките училища. И двата възгледа имат основание, ако са свързани с етапите и степените на образование – логично е да има желание да се поддържат устойчиви малки училища за предлагане на начално и прогимназиално образование на децата по местоживееене и в същото време да има претенции към окрупняване на средното, особено професионалното образование.

В нашата област вълната на сливане на професионални гимназии и училища беше отдавна, между 1997 и 2000 г., и вече настойчиво се говори, че има нужда от нова вълна на оптимизация. В скоби ще вметна, че почти 20 години по-късно гражданите и таксиметровите шофьори още използват старите имена на професионалните гимназии. Отвъд анекдота, това показва, че от една страна, промените много трудно се вкореняват в съзнанието на хората, а от друга – организационната промяна трудно променя имиджа на училището и съответно неговото бъдеще и често за всички то си е все старото.

Тъй като съм началник от 2010 г., то следва ясно да поема отговорността и да кажа, че съзнателно избягвам в последните години въпроса и натиска да се закриват и сливат професионални гимназии в Силистра. Трябва да поясня, че този натиск е от гражданските и работодателските среди и се отнася за не повече от две училища в Силистра.

Моето становище е, че тази крайна мярка по оптимизация трябва да се проведе при съвпадането на няколко обстоятелства: (1) когато сме напълно сигурни, че е изчерпана всяка възможност за възраждане и за самостоятелно съществуване на дадените гимназии; (2) когато имаме не пълно, но поне достатъчно съгласие в обществените и професионалните среди да приемат тази трудна мярка; (3) когато сме готови да пожертваме една година от държавния план-прием, който неизбежно ще пострада в годината, когато се заговори за закриване на дадено училище. Откакто съм на поста началник, все още не се е случила идеалната комбинация от тези три фактора, които да наклонят везните и убедено да предложи закриване или преобразуване на държавни професионални гимназии. Моето убеждение е, че трябваше да се изчака новият Закон за предучилищното и училищното образование и новите държавни образователни стандарти, да се види колко общини и къде ще предложат обединени училища и да се види ефектът за застрашените училища от уникалното съвпадение на първия единен прием на целия випуск седмоласници с последния випуск осмоласници, за които стана дума. Едва след това ще

знаем, че наистина крачката към закриване или преобразуване е неизбежна и дори вече желана от самите потърпевши. Моето убеждение е, че учебната година на въвеждането на повече от 1000 страници нова нормативна уредба е твърде стресова, за да прибавим към това и преобразуване на гимназии, които са били част от нашата образователна система много дълго. Да не забравяме, че оптимизирането е голяма промяна както за закриваното училище, така и за приемащото училище, което също ще промени своя облик и задачи.

Другото, което ме прави много предпазлива в оптимизацията на професионалната мрежа, е опитът от предишната горепосочена вълна, който се проявява с годините. Вече можем да направим извода, че в малка степен приемащите училища развиват професиите на училищата, които са погълнали. Затова в разговорите за оптимизация поставям въпроса не как да спасяваме училища, а как да спасяваме професиите и кога и как е най-добре да се постъпи, за да оцелеят професиите, а не само да увеличим учениците на приемащото училище.

По отношение на мрежата от общинските училища приоритет ще бъде решаването на съдбата на малките основни училища, за които говорих по-горе. До този момент още не съм получила ясно изразено намерение на общините за закриване на училища тази година.

Разбираеми са неохотата и предпазливостта на общинските власти. Опитът от предишните вълни на оптимизации е показал, че където се закрие училището, селището запада. Втори ефект, който е наблюдаван вече в поне две общини, е, че учениците от закрити малки училища не се насочват към други околни малки училища, за да се стабилизируют те, а препълват училището в общинския център.

Не можем да не отчитаме и новата медийна среда, в която са поставени институциите да действат под натиска и заплахите на социалните медии, бързото ескалиране на напрежение и нечуваемост за рационални аргументи. Тази комбинация от непредсказуемост на някои процеси и опитът от други процеси обуславят новото предпазливо поведение на общините.

– Започна ли вече работа по проекта „Твоят час“? Колко групи за извънкласни занимания са разкрити, какви се най-интересните предложения за извънкласни занимания, които училищата предлагат?

– Проектът беше дълго очакван от училищата, които имаха положителния опит от предишния проект на МОН за подкрепа на извънкласните дейности по интереси. Очаквах го и средищните училища, които също имаха своя проектен опит и добра мобилизация и инерция. Проектът започна в 46 училища с изключение на специалното държавно училище Социално-педагогически интернат „Христо Ботев“ в с. Варненци. Техните мотиви за неучастие са участието в други два проекта и липсата на административен капацитет за трети.

Проектът BG05M2OP001-2.004-0004 „Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи

специфични знания, умения и компетентности (Твоят час)“ – фаза 1, започна с 226 групи за преодоляване на обучителни затруднения и 287 групи за занимания по интереси. Общо в двата вида дейности са включени 6002 ученици. Включените ученици в групите за преодоляване на обучителните трудности представляват 17,5 % от общия брой ученици в участващите училища към началото на учебната година, а учениците от групите за занимания по интереси са 40 % от общия брой. Обобщено на областно ниво и при двете категории ученици имаме надхвърляне на минималния задължителен брой. Полагаема-та се сума за областта за този брой включени ученици е над 900 000 лв.

Училищата отново заложиха на форми, които в предишните проекти се радваха на голям интерес, като театралните форми, но има и нови теми, като роботика например.

– Бихте ли описали „картината“ на образователната мрежа в областта – брой и вид училища, детски градини, центрове за подкрепа на личностното развитие, брой ученици?

– Образователната ни мрежа е малка, но разнообразна. Общият брой на училищата е 47. Тази учебна година започнахме с едно закрито училище в Силистра – СОУ „Ю. Гагарин“.

В областта има едно специализирано училище в Силистра – Спортно училище „Дръстър“, и 1 специално училище – Социално-педагогически интернат „Христо Ботев“, с. Варненци, община Тутракан.

Неспециализираните училища са общо 44, като от тях 2 са начални училища, 24 са основни, 7 са средните училища, като две от тях предлагат професионални паралелки, 2 са профилираните гимназии (езикова и природо-математическа), 9 са професионалните гимназии, като 3 от тях са общински.

Имаме Градско помощно училище, което е в процес на преобразуване в Център за специална образователна подкрепа.

Половината от училищата ни са средищни. Защитени са две училища – в с. Алеково, община Алфатар, и в с. Ситово, община Ситово.

Малък е броят на бившите обслужващи звена, сега центрове за подкрепа за личностно развитие, и са концентрирани само в областния център – Обединен детски комплекс самостоятелно общезитие „Младост“ и астрономическа обсерватория в Силистра.

Детските градини са 25 на брой, като за началото на тази учебна година намаляха с 2 поради оптимизация на мрежата в община Главиница.

Учебната година започнахме с 11 561 учащи се във всички форми на обучение, вкл. и подготвителни групи в училище. 10 475 ученици в училищата от I до XII клас в дневна форма на обучение се обучават в 551 паралелки. Към тях се добавят и 111 деца, които се обучават в подготвителни класове в училище.

В задочна форма на обучение се обучават 717 човека към началото на учебната година. В самостоятелна форма на обучение има 249 учащи се над 16

години към началото на учебната година. В детските градини към началото на учебната година са записани 3262 деца от яслена възраст до шестгодишни.

Педагогическият персонал в училищата и детските градини включва 1512 педагогически специалисти към началото на учебната година. Непедагогическият персонал е почти наполовина – 784.

EDUCATIONAL REFORMS – CHALLENGES AND PERSPECTIVES

An Interview with Gabriela Mitkova,
Head of Regional Management of Education – Silistra

✉ **Ms. Galya Mladenova**
Az-buki National Publishing House
Sofia, Bulgaria
E-mail: g.mladenova@azbuki.bg